

ליקוטי מוהר"ן בפרשה - 187

פרשת 'בהעלותך' - ה'תשפ"ד / מאת הרה"ג אליהו עטיה שליט"א

לקבלת השיעור במייל:
6537488@gmail.com

ליקוטי מוהר"ן תורה מ"ז תניינא

מנורה מקשה אחת רמז על חיבור כל הבחינות שבישראל / משה מאיר כל השבע כתוב שבעם ישראל / אהרן בכח השלום מאחד את כל ישראל אל משה / מי עשה את המנורה, הקב"ה, משה או בצלאל? / הרמזים למעשה בענין מי עשה את המנורה / מדוע חזר שוב על מעשה המנורה / אין מוקדם ומאוחר בתורה / סדר הזמנים מציאת מצרים / עצת יתרו למנות שרי אלפי וכו' בי"א תשרי / מעשה אליהו הנביא כשבא לנחם את חזקיהו / שאלת אלפים תמ"ט / השנה בשנית / ימי חודש אייר ב' אלפים תמ"ט / כיצד משה חשב שגם הוא נכנס לארץ ישראל / המשא ומתן בן משה ליתרו / יתרו קיבל את דושה של יתרו / בתחילה לא ידעו ישראל את מקום המקדש / על מיכל אשת דוד נאמר 'מצא אשה מצא טוב' / איך היו תרפים בבית דוד המלך / היוכח בין שאול לבין מיכל בתו / בית המקדש הראשון נבנה ב' אלפים תתקכ"ח / כיצד היו יתרו ובניו היו מיושבי הסנהדרין / חיאל בית האלי בנה את יתרו והתקיימו בו קללת יהושע / מעשה אליהו הנביא כשבא לנחם את חזקיהו / שאלת אחאב לאליהו מי גדול יותר משה או יהושע / אליהו מעניש את אחאב / איך בסוף ה' ית' הכריח את אליהו / מפתח - פ'רנסה, ת'חיית המתים, ח'יה (יולדת) / אי אפשר ב' מפתחות ביד שליח ורק אחד אצל הקב"ה / כיצד גרו בני יתרו ביריחו שאסור לבנותה / האם שילח משה את יתרו או לא / שיטת רש"י / בענין שילוח יתרו / שיטת המדרש בשילוח יתרו / יתרו בא והלך ושוב בא / כיצד יתרו מצטער על אובדן המצריים האכזריים / לקוטי מוהר"ן תניינא תורה מ"ז / הקליפת נוגה שביתרו לא יכלה לסבול לשמוע ישועת ישראל / איך יתכן שהערב רב יכלו להיות במתן תורה ויתרו לא / יתרו הלך לגייר את בני משפחתו / יתרו חוזר שוב פעם שניה בין שבועות ליום כיפור / משה אמר ליתרו שהוא יגזור עליו שלא ילך / ההוכחות שמשה רבינו היה מלך ישראל / המטבע של משה - שקל - היה מטבע היוצא בעולם / מי היה צריך להתפנות ממדבר? / איפה מצאנו שעשה יתרו חסד עם כל ישראל / כיצד היה משה רבינו בענין שבכל האדם / משה הכיר במעלת כל אחד ואחד מישראל / משה היה עני כי ראה בתלמידיו נקודות שאין בו / נקודת הצדיק שיש בכל אחד ואין בחבירו

השיעור לרפואה שלימה של שרון בן נעימה נעמי יאל נא רפא נא לו

מנורה מקשה אחת רמז על חיבור כל הבחינות שבישראל

א. פרשת בהעלותך פותחת בענין הדלקת נרות המנורה, והתורה גם חוזרת לספר לנו בקצרה את מעשה המנורה (במדבר ה, ד) וזוהי מעשה המנורה מקשה זהב, עד ירכה, עד פרחה, מקשה הוא פמראה אשר הראה ה' וגו', ענין המקשה של המנורה בא להראות לנו וללמד אותנו איך כל המנורה אפילו שהיה בה כמה חילוקים, של קנים, גביעים, כפתורים ופרחים, שכל זה רומז למדרגות בעם ישראל. והחיבור ביניהם שכולו מקשה אחת.

משה מאיר כל השבע כתוב שבעם ישראל

ב. כי שבעה קני מנורה מרמזים לשבעה כיתות שיש בעם ישראל, וכמו שכתב בליקוטי הלכות (בציעת הפת ה, כד), וזו"ל: (שמות כז, ב) וְאֵתְּהָ תְצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ, וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ – דִּיקָא, כִּי מִשָּׁה הוּא כָּלֵל הַתּוֹרָה בְּחִינַת הַצַּדִּיק הַאֲמֵת שֶׁיְכוּל לְעוֹרֵר וּלְהָאִיר שְׂרָשֵׁי נִשְׁמוֹת שֶׁבַתוֹרָה שֶׁעַל יְדֵי זֶה מְבִיא הָאָרֶז לְכָל אָדָם, שְׂמִשְׁם נִדְלָקִין שְׂבַע קְנֵי הַמְּנוֹרָה שֶׁהֵם בְּחִינַת כָּלֵל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שְׂבָלָוּלִים בְּשֶׂבַע כְּתוּבָה, (כמוכא בליקוטי מוהר"ן תורה ח' אות ח', מדברי המדרש שוחר טוב תהלים יז, עכ"ל).

וכתב שם עוד (אות כ"ה), וזו"ל: וְזוהו (במדבר ה, ב): בְּהֶעֱלֵתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאֲרוּ שְׂבַעַת הַנְּרוֹת – הֵינּוּ שְׁהִזְהִיר אֶת אֶהָרָן הַכֹּהֵן וְכוּ' שְׂעוֹסֵק לְקָרֵב יִשְׂרָאֵל לְהִשָּׁם יִתְבָּרֵךְ, עַל־יְדֵי שְׂמִמְשִׁיךְ עֲלֵיהֶם הָאָרֶת הַצַּדִּיק הַאֲמֵת הַנֶּלֶל, בְּבְחִינַת (אבות א, יב): הָיוּ מִתְלַמְּדֵי שֶׁל אֶהָרָן אֹהֶב שְׁלוֹם וְכוּ' וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה.

וְזוהו: בְּהֶעֱלֵתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת – בְּשֶׁתְּרַצָּה לְהַעֲלוֹת וּלְהָאִיר אֶת שְׂבַעַת הַנְּרוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת כָּלֵל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה – שְׁהִיא בְּחִינַת הַצַּדִּיק הַאֲמֵת – בְּחִינַת מִשָּׁה, שְׁהִיא בְּחִינַת "פְּנֵי הַמְּנוֹרָה" – פְּנֵי הַתּוֹרָה, כִּי הוּא כָּלֵל מִכָּל הַשְּׂבָעִים הַפְּנִים לַתּוֹרָה,

וְעַל־כֵּן הוּא יְכוּל לְהָאִיר כָּל שְׂרָשֵׁי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְעַל־כֵּן הִזְהִירוּ (לאהרן): אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאֲרוּ שְׂבַעַת הַנְּרוֹת – וְשִׁיעוֹסֵק בְּעִבּוּדְתָּ, בְּאוֹפֵן שְׂבָל הַכְּתוּבָה שְׂבִיִּשְׂרָאֵל שְׂבָלָוּלִים בְּשֶׂבַע כְּתוּבָה – כָּלֵם יֵאֲרוּ אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה, שְׂבָלֵם יְכוּנּוּ דַעְתָּם אֶל הָאָרֶת הַצַּדִּיק הַאֲמֵת שְׂמִשְׁם מְאִיר נִשְׁמוֹתֵיהֶם, עכ"ל.

אהרן בכח השלום מאחד את כל ישראל אל משה

ג. אכן את הכח להמשיך את כל ישראל אל צדיק האמת שעייז יעבדו כל ישראל את ה' כאיש אחד בלב אחד, זה הכח נמצא אצל אהרן שהיתה מידתו 'שלום' – אֹהֶב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם, אֹהֶב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה. וכמו שמבואר בליקוטי מוהר"ן (תורה כ"ז), וזו"ל: לְמִשְׁוֹף אֶת כָּל הָעוֹלָם לְעִבּוּדְתָּ "לְעִבְדוֹ שְׂכָם אֶחָד" (צפניה ג, ט), וְכָלֵם יִשְׁלִיכוּ אֵלֵי לִי כִּסְפָם וְזָהָבָם וְיִתְפַּלְלוּ אֵל הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ לְבַד, זֶה הַדְּבָר נַעֲשֶׂה בְּכָל דוֹר וְדוֹר לְפִי הַשְׁלוֹם שְׂבַדוֹר, עכ"ל. ומבאר שם, שעיי השלום אחד מוכן לשמוע את השני ולקבל את השני, ולכן דוקא אהרן שהוא איש שלום, יכול לאחד את כל ישראל אל צדיק האמת משה רבינו כדי שכולם יקבלו מאורו.

מי עשה את המנורה, הקב"ה, משה או בצלאל?

ד. על הפסוק וְזוהי מעשה המנורה מקשה, פירש"י (בשם ספרי סא): "שהראהו הקב"ה באצבע לפי שנתקשה בה, לכך נאמר וְזוהי, ע"כ. ומלשון זה משמע שבסוף כן עשה משה רבינו את המנורה בעצמו. וכן מבואר בגמ' במנחות (דף כט.) 'מנורה של אש ירדה מן השמים וראה משה ועשה כמותה'. אולם במדרש בפרשתנו (במדבר רבה ט, י), כתוב שבצלאל עשה אותה, וזו"ל: אמר לו וראה ועשה עד שנטל מנורה של אש והראה לו עשייתה ואף על פי כן נתקשה על משה אמר לו הקב"ה לך אצל בצלאל והוא יעשה אותה ואמר לבצלאל מיד עשאה התחיל תמה ואמר אני כמה פעמים הראה לי הקב"ה ונתקשיתי לעשותה ואת שלא ראית עשית מדעתך, עכ"ל. ויש בזה סתירה שלישית, על פי דברי המדרש (תנחומא שמיני ח'), ששם מבואר שנעשתה מאליה, וזו"ל: ואעפ"כ נתקשה בה משה ואמר (שמות כה, לא) "מקשה תעשה המנורה" – כלומר מה קשה (המנורה) ליעשות א"ל הקב"ה השלך את הזהב לאש והמנורה תיעשה מאליה שנאמר "מקשה תעשה המנורה", כתיב "תעשה" – מעצמה תיעשה, עכ"ל.

הרמזים למעשה בענין מי עשה את המנורה

ה. נמצא סתירה משולשת, כי לפי הגמ' במנחות והספרי, בסוף משה עשה את המנורה, ולפי המדרש רבה בפרשתנו, בצלאל עשה את המנורה, ולפי התנחומא נעשתה מאליה על ידי הקב"ה. ואלו מדרשים חלוקים שאין אנחנו יודעים ליישבם, אבל אפשר ללמוד מכאן את הג' בחינות שיש בעם ישראל. כי המנורה מרמזת על כל כללות עם ישראל, ובעם ישראל יש כאלה ששבים אל הקב"ה ע"י עבודת צדיק האמת, וזו העבודה הכי קשה, כי הצדיק האמת צריך לטרוח הרבה מאוד ובקושי גדול כדי להחזיר יהודים בתשובה, וזה נרמז על הקושי הגדול שהיה למשה בעשיית המנורה. ויש שהאדם מתעורר מעצמו לחזור בתשובה, וזה נעשה בקלות רבה, כי הוא מעצמו התעורר ולא היה צריך להתייגע להחזיר אותו. וזה נרמז במה שבצלאל שהוא בחינת עם ישראל עשה את המנורה. ויש כאלה שהקב"ה צריך לעורר אותם ביסורים, וזה נרמז במה שהשליך

נמצא, שיציאת מצרים היתה בשנת 2048, ביום ט"ז בניסן, שאז התחלנו לספור את ספירת העומר. וכשסיימנו לספור את העומר מ"ט יום, הגיע שבועות, וניתנה תורה לישראל. למחרת עלה משה למרום, ל-40 יום, וירד עם הלוחות הראשונות ב"ז בתמוז. וישראל התחילו לעשות את העגל ביום ט"ז בתמוז, כי הם ראו שעד אז משה לא הגיע. ובי"ז למחרת הגיע משה רבינו, וכשהוא ראה את העגל והמחולות, הוא שרף אותו והשקה אותם, והחזירם בתשובה.

וידע משה שהוא צריך שוב לעלות לשמים כדי להתפלל על ישראל. וביום י"ח בתמוז עלה משה רבינו למרום פעם שניה, למשך מ' יום, והוא ירד ביום כ"ט אב, ואז הקב"ה ציווה אותו לעשות לפסול שני לוחות אבנים כראשונים, ולעשות ארון עץ. ומיד למחרת ביום ל' אב – שהוא א' ר"ח אלול, כי תמיד כשיש ר"ח שני ימים, יום א' דר"ח זה ביום ל' לחודש שעבר, ויום ב' של ר"ח הוא יום א' לחודש החדש. ושוב משה רבינו עלה למרום בפעם השלישית למשך ארבעים יום. ובסיומו – ביום כיפור – נאמר לו (במדבר יד, כ): "סלחתי בך בך", ובו ביום נתנו למשה לוחות שניות. וזה היה ביום כיפור של השנה השנית – ב' אלפים תמ"ט לבריאה.

עצת יתרו למנות שרי אלפי וכו' ב"א תשרי

ט. ביום י"א תשרי ב' אלפים תמ"ט היה את מה שנאמר בפרשת יתרו (שמות יח, ג): "וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם... מִן הַבֶּקֶר עַד הָעֶרֶב..." ואז יתרו מייעץ לו: "וְאַתָּה תַחֲזֶה מִכָּל הָעָם אֲנָשִׁי חֵיל יָרְאִי אֱלֹהִים אֲנָשִׁי אֲמַת שְׂנֵאִי בְצַע וְשִׁמַּת עֲלֵהֶם שְׂרֵי אֱלֹפִים שְׂרֵי מְאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת וְגו'".

ביום י"א תשרי שנת נצטוו על הקמת המשכן, ושצריך להתנדב להקמת המשכן. וכתוב במדרש (שמות רבה מא, ב) על הפסוק (שם לו, א) "וְהָם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בְּבֶקֶר בְּבֶקֶר", אמר ר' יוחנן לשני בקרים הביאו כל מלאכת המשכן, ע"כ. ואלו השני בקרים הם י"ב וי"ג תשרי – שבהם נאספו כל תרומות המשכן. וביום י"ד כתוב (שמות לו, א): "וַיֵּצֵאוּ מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמַחֲנֶה לְאֹמֶר אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ אֵל יַעֲשֶׂה עוֹד מְלָאכָה לְתִרְוַמַת הַקֹּדֶשׁ, וַיִּפְלֵא הָעָם מִהֵבִיאוּ". והתחילו לבנות את המשכן, וסיימו לבנות אותו מהר מאוד ביום כ"ה בכסלו שנת ב' אלפים תמ"ט.

גמר מלאכת המשכן היה בכ"ה כסלו

י. ורצו שתהיה חנוכת המשכן מיד בכ"ה כסלו. אמר הקב"ה: 'אי אפשר עכשיו, צריך לחכות ליום א' ניסן'. והיה יום כ"ה כסלו מתלונן לפני הקב"ה, למה לקחו לי את חנוכת המשכן? אמר לו הקב"ה: שיקבל יותר, דבר שלא יתבטל, כי יקבל את חנוכת ביש חשמונאי – מצות נרות חנוכה.

וזה מה שהזכרנו, שהקב"ה אמר לאהרן: שלך גדולה משלהם, כי רימוז לו שיתן על ידי זרעו את חנוכת בית חשמונאי. וחנוכת בית חשמונאי התחילה ביום כ"ה בכסלו, כלומר ביום שבו נגמרה באמת הקמת המשכן, וניתן לאהרן מתנה שיהיה לו חנוכה לדורות – חנוכת בית חשמונאי שעד היום כל שנה ושנה אנו מדליקים את החנוכייה ביום כ"ה בכסלו.

את הכר של זהב אל האש ונעשתה המנורה מאליה, כי אמנם נעשית מאליה, אבל היה זה בשריפת האש, שזה רמז ליסורים – שאמנם מחזירים את האדם בתשובה מאליהם, אבל זה כואב.

מדוע חזר שוב על מעשה המנורה

ו. רק שעדיין יש להבין, מדוע חזר כאן הכתוב לפרש את מעשה המנורה, אחרי שכבר התפרשה באורך בפרשת תרומה. ויש מתרצים שכאן נזכר הפרח, שלא נזכר בספר שמות. אבל זה עצמו קשה למה לא נכתב שם. ונראה לפרש עוד, דהנה רש"י כתב בענין סמיכות ציווי הדלקת המנורה לפרשת הנשיאים שבסוף פרשת שמו, וז"ל: למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות, עכ"ל. וכדי להראות לו ששלך גדול משלהם, חזר וסיפר לו מה המעשה המיוחד של המנורה, וכמה התקשו לעשות אותה, ובזה יתנחם אהרן.

ובזה מיושב גם למה לא חזר לא בפרשת תצוה ולא בפרשת אמור, שגם שם נזכר הדלת המנורה, ולא חזר על זה, ורק כאן, וכפי הנ"ל הכל הוא בשביל לפייס את אהרן על שלא היה בקרבן הנשיאים, ולכן כאן דוקא חזר וסיפר לו על מעשה המנורה ומעלת המנורה.

'אין מוקדם ומאוחר בתורה'

ז. הדלקת המנורה שבה פתחה הפרשה, באה אחרי קרבנות הנשיאים. לאחר שסיימו את חנוכת המזבח במשך י"ב ימים, אז ביום הי"ג נאמרה הפרשה של הדלקת המנורה. וככלל, פרשיות ספר במדבר הן שלא כסדר, כי ספר במדבר פותח בפסוק: "וַיְדַבֵּר ה'... בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַשְּׁנַיִ (יום א' אייר) בְּשָׁנָה הַשְּׁנַיִת לְיִצְחָק מֵאַרְצָן מִצְרַיִם", ומדברת על המניינים של ישראל. וכן פרשת נשא שממשיכה בענין מנין ישראל כל זה היה בתחילת חודש אייר. ואילו סוף פרשת נשא המדבר על קרבן הנשיאים, הוא מדבר על תחילת חודש ניסן. ופרשת בהעלותך מתחילה היום י"ג ניסן.

אחר כך מיד מדבר על קרבן פסח, ואומר (במדבר ט, ב) "וַיַּעֲשֶׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֵדוֹ" – היינו הקרבת הפסח שהיתה ביום י"ד ניסן בשנה השנית. ואומר רש"י (שם, א, וז"ל: פרשה שבראש הספר (היינו פרשת במדבר) לא נאמרה עד אייר (כמו שכתוב שם בחודש השני), למדת – שאין סדר 'מוקדם ומאוחר בתורה' (פסחים ו:).

סדר הזמנים מיציאת מצרים

ח. ולכן נעשה סדר בכל המאורעות של יציאת מצרים. יציאת מצרים הייתה בשנת ב' אלפים תמ"ח. ואיך יודעים את החשבון הכי קל? ע"י שנתחיל אותו מאברהם אבינו, אברהם נולד בשנת 1948 לבריאה. יצחק אבינו נולד לאחר 100 שנה (שנת 2048 לבריאה). יציאת מצרים הייתה 400 שנה אחרי לידת יצחק, כמו שכתוב (בראשית טו, ג): "כִּי גַר יְהִיֶה זְרָעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה" – וממתי סופרים 400 שנה, הרי בפועל היינו במצרים רק 210 שנים? אלא שסופרים אותם מלידת יצחק, מאת שיהיה לך זרע.

ימי חודש ניסן ב' אלפים תמ"ט - השנה שנית

יא. וחנוכת המשכן כחנה עד כ"ג אדר שנת ב' אלפים תמ"ט (2449) שאז מתחילים שבעת ימי ה'מילואים'. וזה ממשך במשך שבעה ימים, וביום א' בניסן זה יום שמיני למילואים, שאז מקריב את קרבנו נשיא שבט יהודה – נחשון בן עמינדב, כמו שכתוב בסוף פרשה הקודמת. ובמשך י"ב ימים, מא' בניסן עד י"ב ניסן מקריבים הנשיאים לפי סדר חנייתם. וביום י"ג נאמרה פרשת המנורה. וביום י"ד ניסן בשנה השנייה אומר הקב"ה למשה רבינו להקריב את הפסח במועדו וזה הפסח היחיד שעשו במדבר (רש"י) – ב"ד ניסן שנת תמ"ט, ואכלו את הפסח ב"ד בניסן.

ימי חודש אייר ב' אלפים תמ"ט

יב. וכשהגיע ראש חודש הבא א' אייר, מתחילה פרשת במדבר, וְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינִי ... בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית וגו', ונצטווה משה רבינו למנות את עם ישראל. ואחרי פרשת במדבר, באה פרשת נשא, על המשך מנין הלויים. ובפרשתנו מגיעים לכ' אייר של השנה השנית, נעלה הענן ונסעו מהר ה'. ובעת מסודר לנו הסדר של הלוח שנה של התאריכים, והסדר הזה יקר מאוד, כי אי אפשר בקלות להתבלבל בגלל שהתורה לא כתובה כפי הסדר של האירועים.

ביצד משה חשב שגם הוא נכנס לארץ ישראל

יג. ומיד כשבאים לנסוע מהר ה' אל ארץ ישראל, משה רבינו מדבר אל יתרו שלא יעזוב אותנו, ויסע גם הוא איתנו לארץ ישראל. כמו שכתוב (במדבר י, כט): "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבְבִי... נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֵתוֹ אֲתָנוּ לְכֶם לָכֶה אֲתָנוּ וְהִטַּבְנוּ לָךְ", ופירש רש"י (בשם ספרי עה): נִסְעִים אֲנַחְנוּ – מפני מה שיתף משה עצמו עמהם, שעדיין לא נגזרה גזרה עליו, וכסבור שהוא נכנס לארץ, עכ"ל. ולכאורה קשה, הרי כבר בסף פרשת שמות, כשמשה אמר לפני ה' (שמות ה, כב) "לְמַה הִרְעַנְתָּה לְעַם הַזֶּה לְמַה זֶה שְׁלַחְתָּנִי", כתוב שמשה נענש אז, וה' ענה לו (שמות ו, א) "עַתָּה תֵרְאֶה אֲשֶׁר אֲעֲשֶׂה לְפָרְעֹה וגו'". ודרשו בגמ' בסנהדרין (דף קיא), והובא ברש"י במקום: 'במלחמת פרעה אתה רואה, ואי אתה רואה במלחמת שלשים ואחד מלכים, דהיינו שלא יזכה להיכנס לארץ ישראל ולכבוש את ל"א מלכים שכבש בסוף יהושע.

וכבר תירצו המפרשים (עי' דעת נוטה לר' חיים קניבסקי), שאת הגזירה הראשונה משה רבינו הצליח לבטל על ידי תפילה שהתפלל. ולכן עכשיו היה סבור שהוא נכנס. ורק את הגזירה בפעם השנייה שהיתה במי מריבה, שם הקב"ה קפץ ונשבע שמשה לא ייכנס לארץ ישראל, ואז גם תפילת משה לא עזרה כמו שכתוב בפרשת ואתחנן.

המשא ומתן בן משה ליתרו

יד. בפסוקים נראה שמשה רבינו משכנע את יתרו שתי פעמיים, בפעם הראשונה משה אומר לו: "נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם... לְכֶה אֲתָנוּ וְהִטַּבְנוּ לָךְ, ואז יתרו אומר לו: "לֹא אֵלֶיךָ כִּי אִם אֶל אֲרָצִי וְאֶל מוֹלְדָתִי אֵלֶיךָ" – ופירש"י (ספרי עט): "אם בשביל נכסי אם בשביל משפחתי", השארתי במדין את משפחתי ויש לי שם נכסים, איך אני יכול לעזוב את הכל? ואז אמר לו משה שוב: "אֶל נָא תַעֲזֹב אֲתָנוּ

כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנַתְנוּ בְּמִדְבַר וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינַיִם וגו'". ופירש"י: "איך נא אלא לשון בקשה, שלא יאמרו לא נתגייר יתרו מחיבה, סבור היה שיש לגרים חלק בארץ, עכשיו שראה שאין להם חלק, הניחם והלך לו" ע"כ. כלומר, משה אומר ליתרו: אם תלך יהיה חילול ה', כי יגידו שיתרו בא כיון שרצה לקבל חלק בארץ ישראל, וכששמע שאין לגרים חלק בארץ, כי ארץ ישראל נחלקה רק לשבטים, ולכן אמר: "כִּי אִם אֶל אֲרָצִי אֵלֶיךָ" – היינו שבמדין כן יש לי נחלה, ואז יצא חילול ה' שיגידו שלא התגיירת לשם שמים, אלא התגיירת בשביל שרצית חלק בארץ ישראל.

יתרו קיבל את דושנה של ירחו

טז. ומתוך הפסוקים ודברי חז"ל משמע שבסוף יתרו הסכים להישאר, והוא גם קיבל איזה חלק בארץ ישראל. אמרו חז"ל (ספרי פייסקא פ"א) שכשחילקו את הארץ היה דושנה של ירחו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה (שזה 250 מטר על 250 מטר שהוא שטח ענק), ואמרו מי שיבנה בית המקדש בחלקו יקבל את זה. ובינתים נתנו את זה ליתרו ובניו. וקיבל את זה יונדב בן רכב שהיה ראש משפחת יתרו, וכמו שכתוב (שופטים א, טז) "וּבְנֵי קִינִי חֲתַן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים", והרי שקיבלו את דושנה של ירחו – שהוא שטח אדמה דשן במיוחד לגדל פירות, וכמו שהבטיח להם משה. ומכל זה ברור שיתרו לבסוף שמע בקול משה.

בתחילה לא ידעו ישראל את מקום המקדש

טז. מבואר במדרש כאן, שבהתחלה לא ידעו ישראל איפה המקום שיבנה בית המקדש, ובאמת מי שגילה את מקום המקדש, היה דוד כשלמד עם שמואל, וכמו שכתוב (תהלים קלב, דה): "אִם אֲתָן שָׁנִית לְעֵינַי לְעַפְעָפֵי תַנּוּמָה, עַד אֲמַצָּא מָקוֹם לַה' מִשְׁכַּנּוֹת לְאַבִּיר יַעֲקֹב", וכמובא בגמ' בזבחים (דף נד:), איך שהם עשו את החשבון לפי הפסוקים עד שמצאו את מקום המקדש. ומסופר שם בגמ' שעל דבר זה נתקנא דואג האדומי בדוד המלך, וכמו שכתוב (תהלים סט, י) "כִּי קִנְיָאת בֵּיתְךָ אֶבְלָתֵנִי", כי אע"פ שהוא היה ראש הסנהדרין אשר לשאול, הוא לא הצליח למצוא על פי דרשת הפסוקים את מקום המדרש, ואילו דוד המלך כן הצליח.

על מיכל אשת דוד נאמר 'מצא אשה מצא טוב'

יז. ולדוד המלך היתה מסירות נפש גדולה על הדבר הזה, כי הוא הלך ללמוד זאת עם שמואל בשעה שהיה נרדף משאול המלך וכפסע היה בינו ובין המות. הפסוק אומר (שמואל א' יט, יא) "וַיִּשְׁלַח שְׂאוֹל מַלְאָכִים אֶל בֵּית דָּוִד לְשַׁמְרוֹ וְלְהַמִּיתוֹ בַּבֶּקֶר, וַתִּגַּד לְדָוִד מִיכַל אִשְׁתּוֹ לֵאמֹר אִם אֵינֶךָ מְמַלֵּט אֶת נַפְשֶׁךָ הַלַּיְלָה מִתַּחַת אֲתָה מוֹמֶת", ואמרו במדרש שוחר טוב תהלים (נט, א), דרשו עליה את הפסוק (משלי יח, כב) "מִצָּא אִשָּׁה מִצָּא טוֹב" – זו מיכל בת שאול שהיתה אוהבת לדוד בעלה יותר מאביה (שאול), שמילטה נפשו (של דוד) מאביה, אימתי? בשעה ששלח שאול לשמור את הבית להמיתו.

איך היו תרפים בבית דוד המלך

יח. ואיך היא הצילה את דוד, כתוב שם במדרש (על פסוק ד), שהחיילים של שאול שמרו את הפתח של הבית, והיא הורידה אותו בחבל מהחלון מאחרי הבית, וכך הוא ברח החוצה. ושם בפסוקים

רק שהיו עוד הרבה שנים יבנה בית המקדש, כי עברו 480 שנה מיציאת מצרים עד שנבנה בית המקדש. ולפי זה יוצא, שאם יציאת מצרים הייתה בשנת ב' 448, ואז נוסף עוד 480 שנה, ויוצא שביית המקדש נבנה בשנת בשנת ב' אלפים תתקכ"ח, ולכן עד אז היה ידושנה של יריחו ביד יתרו ובניו.

כיצד היו יתרו ובניו היו מושבי הסנהדרין

כא. כתוב במדרש (שמות רבה א, ט. ובגמ' בסוטה יא.): "יתרו שפירח (בזמן שיעצו על ישראל כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו) זכו בנניו וישבו בלשכת הגזית, דכתבי (דברי הימים א' ב, נה): "ומשפחות סופרים ישיבי יעבץ (יושבי הסנהדרין) תרעתים שמעתיים שוכתים הקמה הקינים הפאים מחמת אבי בית רכב וגו'". וכן הוא בגמ' בסנהדרין (דף קד.), ושם כתוב שהוא בזכות שקראו למשה לאכול לחם כשברח למדין. ובילקוט שמעוני (בפרשתנו רמז תשכ"ז, וכן בספרי פסקא פ'), מובא על הפסוק בפרשתנו "והיית לנו לעינים" – לא דיין אלא שתהא יושב עמנו בסנהדרין ותהא מורה בדברי תורה, ע"כ.

ופה יש שאלה קשה, כתוב בגמרא (קידושין עו): "אין מושיבים גרים בבית דין", ואפילו בבית דין של שלושה נפסק בשולחן ערוך (חושן משפט ג, א) שאין מושיבין גר בבית דין. ואיך הושיבו את יתרו או בניו בסנהדרין? יש כמה תשובות בדבר. א. שבאותו דור כל ישראל הרי היו גרים במתן תורה, א"כ אין הבדל בין ישראל לבין יתרו (דעת נוטה בפרשתנו אות ק"ג). ב. לפי מה שכתב האורים ותומים שם בחושן משפט, שגם שמעיה ואבטליון (רבותיו של הלל הזקן) שהיו גרים ישבו בסנהדרין, וטעם ההיתר שמתו שקיבלו ישראל אותם עליהם אפשר. ולכן גם את הבנים של יתרו קיבלו ישראל אותם עליהם.

ובזה רואים דבר יפה. יתרו נותן את עצה למשה רבינו לעשות את הסנהדרין הראשון (שרי אלפים, שרי מאות, שרי חמשים, שרי עשרות) ואז מידה כנגד מידה הקב"ה משלם ליתרו שהילדים שלו יהיו ראשי הסנהדרין. ובאמת הבנים של יתרו היו חכמים מאוד גדולים, וזכו להיות בסנהדרין שהיה בארץ ישראל.

חיאל בית האלי בנה את יריחו והתקיימו בו קללת יהושע

כב. יש שאלה בענין ידושנה של יריחו. הרי יהושע בן נון קילל מי שיקים את יריחו, כמו שכתוב (יהושע ו, כו): "וישבע יהושע בעת ההיא... ארוך האיש לפני ה' אשר יקום ויבנה את העיר... יריחו, בכבודו ויסדנה ויצעירו ויצב דלתיה". וכך היה למעשה כמו שכתוב (מלכים א' טו, לד): בןמיו (של אחאב) בנה חיאל בית האלי את יריחו, באבנים בכרו וסדה ובשגוב צעירו ויצב דלתיה כדבר ה' אשר דבר ביד יהושע בן נון". חיאל בית האלי שבנה את יריחו, התקיימה בו קללת יהושע מתחילתה ועד סופה, ומתו כל ילדיו מגדול ועד הצעיר. ואז בא אחאב חברו הטוב של חיאל בית האלי לנחם אותו.

מעשה אליהו הנביא כשבא לנחם את חיאל

כג. ומובא בירושלמי סנהדרין (פרק י"ב דף נא.) הקב"ה אמר לאליהו: לך גם אתה לנחם את חיאל מפני שהוא אדם חשוב. אמר אליהו הנביא להקב"ה, אני לא רוצה ללכת למקום שיש אנשים כאלו שמרגיזים אותך, ושמה יאמרו איזה דבר רע שירגזו לפניך. אמר לו

מבואר, שכדי לבלבל את החיילים של שאול, כאילו הוא עדיין נמצא במיטה, מה עשתה מיכל? כתוב (שם פסוק יג) "ותקח מיכל את התרפים ותשם אל המטה ואת כביר העזים שמה מראשתי ותכס בפגד", ופירש"י: "תרפים" – עשויים בדמות גוף אדם ולכאורה קשה, הרי תרפים הם העבודה זרה של לבן, מה עושים תרפים בבית הקדוש הזה של דוד המלך?

אבל כבר ביאר זאת האברבנאל, וז"ל: וענין התרפים תרגם יונתן צלמניא, וחשבו המפרשים שהיו כתרפי לבן העשויים לניחוש או לעבודה זרה, והוא זר מאד שימצא דבר עבודה זרה או ניחוש שגם כן מיוחס לעבודה זרה בבית דוד? ואני אחשוב שהתרפים בכלל הם כצורת אדם, מהם נעשים לעבודה זרה, ומהם להוריד השפע מהעליונים, ומהם לדעת השעות מהיום. ומהם היו הנעשים על צורת אדם ידוע, ודומה אליו בתוארו וצורתו, והיו עושים הנשים זה על צורת בעליהן, כדי שיהיה תמיד תוארו לנגד עיניהן מרוב אהבתם אותו, ומזה המין האחרון היו התרפים אשר למיכל, בצורת דוד לאהבתה את דוד מאד, ולא היה בהם צד עוון, ולכן שמה אותם במקומו, כי היו כדמותו, עכ"ל.

היבוח בין שאול לבין מיכל בתו

יט. וכשבאו חיילי שאול המלך לקחת את דוד, היא אמרה להם שדוד חולה. והם אמרו שלא משנה – זה ציווי של שאול המלך להביא אותו אליו מיד, והם לקחו את המיטה שהיה בה את התרפים במקום דוד, שהיו מכוסים בשמיכה. וכך הם לקחו את מיטתו והביאו אותה לשאול המלך, וכששאול המלך רוצה להרוג את דוד, שאול רואה שמיכל רימתה אותו, ושמה תרפים במיטה. אמר שאול למיכל בתו: "למה ככה רימתני ותשלחי את אבי וימלט", ובמדרש שוחר טוב (שם) כתוב, שרצה שאול להרוג את מיכל.

וענתה לו מיכל: "ותאמר מיכל אל שאול הוא אומר אלי שלחני למה אמינתך", ומובא במדרש שכך אמרה לו: "יש אדם שמושיא את בתו לליסטים שלו, למה אתה חיתנת אותי עם האויב שלך, הוא עמד עלי עם החרב ואמר לי אם אני לא משלחת אותו הוא ממתי אותי, וכך הצילה מיכל את עצמה מאבא שלה שאול, וגם הצילה את דוד המלך. בזכותה יש לנו את דוד המלך. גם דוד המלך אהב מאוד את אשתו מיכל, כתוב בגמ' בסנהדרין (דף כא.) שהיתה חביבה עליו כעגלה. כשיש אהבה גדולה ושלוש בית בין האיש לאשה, אף אחד לא יכול כנגדם, אפילו לא שאול המלך.

בית המקדש הראשון נבנה ב' אלפים תתקכ"ח

כ. וכתוב שדוד בורח לשמואל הנביא, ואפילו בזמן שרוצים להורגו, והוא בסכנת נפשות, עדיין כל הראש שלו בתורה. ובזכות המסירות נפש של דוד המלך על התורה, באותו לילה זכו דוד המלך ושמואל לגלות את מקום בית המקדש, כי הקב"ה לא גילה את המקום המדויק של בית המקדש כמבואר בגמ' בזבחים (דף נד.). ולכן אמרו ישראל שעד שנדע בחלק מי יבנה בית המקדש, ושניתן לו במקום את דושנה של יריחו, שאז יעשו הפקעה לשטח שלו, ויקחו אותו בשביל בית המקדש, וכשעושים הפקעה צריך לתת משהו אחר במקום (כמו פניו-בניו), וצריך לתת משהו טוב, ולכן ניתן לו את ידושנה של יריחו.

מפתח, כי כל הפרנסה והעשירות בא מגשמים, וכמבואר בלקוטי מוהר"ן (תורה ס' אות ג'), וז"ל: כָּל מִינֵי עֲשִׂירוֹת, דְּהִינּוּ כָּל מִינֵי דָגָן, וְכָל הָאֵילָנוֹת וְעֵשְׂבִים, וְכָל מִינֵי מִתְכוֹת, הֵם רַק עַל יְדֵי גְשָׁמִים. וְכֵן כָּל הָאוֹצְרוֹת הֵם עַל יְדֵי גְשָׁמִים, כְּמוֹ שִׁבְתוֹב (דְּבָרִים כח, יב) "וַיִּפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב לְתֵת מָטָר אֲרֻצְדָּךְ" וכו', עכ"ל. ולכן באמיתות יש רק שלוש מפתחות. ובוזה מיושבת הקושיה שפעם אחת כתוב שיש שלוש מפתחות, ופעם כתוב שיש ארבע מפתחות.

אי אפשר ב' מפתחות ביד שליח ורק אחד אצל הקב"ה

כת. אמר לו הקב"ה לאליהו: לך יש את המפתח הגדול של הפרנסה ושל הגשמים, ואם אני נותן לך גם את המפתח של תחיית המתים, נמצא, שאלך התלמיד יש לך שתי מפתחות, ואצלי הרב הקב"ה ויש לי רק מפתח אחד של חיה, ואם אתה רוצה את מפתח של תחיית המתים, קודם תחזיר לי את המפתח של הגשמים. כי הקב"ה רוצה להוריד גשם אבל המפתח אצל אליהו, וכך היה הקב"ה צריך לעשות כדי להכריח את אליהו כדי שיינתן חזרה את המפתח של הגשמים. ואחר כך היה את כל הנס הגדול בהר הכרמל עם נביאי הבעל, וכל זה היה בשביל שהיה קידוש השם מהסיפור של מפתח של הגשמים.

כיצד גזר בני יתרו ביריחו שאסור לבנות

כת. על כל פנים רואים, שיריחו מסוכן מאוד לבנות אותה, כי הקללה של יהושע התקיימה במלואה. וא"כ איך נתנו את 'דושנה של יריחו' לבני יתרו לגור בה? גם פה יש כמה תירוצים יפים. א. 'דושנה של יריחו' זה מחוץ לעיר יריחו, וכיון שכך, זה לא נחשב יריחו בעצמה, אלא רק 'דושנה של יריחו'. ב. הסיבה שהם יכלו לגור ביריחו, בגלל שהם לא בנו שם בתים רק אוהלים. ג. האיסור לבנות את יריחו, זה רק עם החומה שלה, וכמו שעשה חיאל בית האלי שבנה חומת יריחו, ועל זה היתה כל הקפידה של יהושע, שלא לבנות את יריחו עם החומה שלה, ובני יתרו לא בנו את החומה, אז זה אפשרי לגור ביריחו.

האם שילח משה את יתרו או לא

ל. עכ"פ מבואר מכל הנ"ל שיתרו נשאר עם ישראל, וקיבל את דושנה של יריחו, וקשה, שלפני מתן תורה כתוב (שמות יח, כו): "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חֲתָנוֹ וַיִּלְךְ לֹא אֶל אֲרָצוֹ", ושם רואים שמה שכתוב שיתרו ללכת אל ארצו, ואילו בפרשתנו כתוב שמה שכתוב שיתרו להישאר איתנו, ויתרו הסכים להישאר. וזה לכאורה סתירה, האם יתרו חזר לארצו או שהסכים להישאר עם ישראל? ועוד קשה, כאן רואים שמה שכתוב שיתרו מתעקש ולא רוצה לתת לו ללכת ושם כתוב שמה שכתוב שיתרו חותנו – ומשמע ברצון, ולא מנסה לשכנע אותו שישאר.

שיטת רש"י בענין שילוח יתרו

לא. והנה רש"י בפרשת יתרו, כותב (שם פסוק י"ג), וז"ל: ואין פרשה זו כתובה כסדר, שלא נאמר והיה ממחרת עד שנה שניה, אף לדברי האומר יתרו קודם מתן תורה בא, שילוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שניה, שהרי נאמר כאן "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חֲתָנוֹ", ומצינו במסע הדגלים (בפרשתנו) שאמר לו משה (במדבר י, כט) נוסעים אנחנו

הקב"ה: מה שאתה תגזור להעניש אותם אני אקיים. ובאמת אליהו הנביא בא לבית חיאל בית האלי.

שאלת אחאב לאליהו מי גדול יותר משה או יהושע

כד. כשראה אחאב את אליהו, הוא שאל אותו קושיא – מי יותר גדול משה או יהושע? א"ל אליהו: אינך יודע גמרא מפורשת (בבא בתרא עה.) 'פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה?' מה אתה שואל שאלות כאלה! אומר לו אחאב, אני אגיד לך למה אני שואל. כי משה רבינו אמר (דברים יא, טז): "וַיִּסְרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים... וַחֲרָה אִפֹּה ה' בְּכֶם וַעֲצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְגו'". ואילו אני מלאתי את כל הארץ עבודה זרה, וכשאני רוצה ללכת לבית העבודה זרה, לפעמים הגשם יורד בחזקה, ולא נותן לי לעבור. ואילו יהושע גזר שלא לבנות את יריחו לדורות, ואף אחד לא יודע למה? והנה חיאל בית האלי שבנה אותה, כל מה שקילל יהושע התקיים בו, בהתחלת הבנייה מת אבירם בכורו, ובסיום הבנייה מת שגוב צעיר בנו, ובנייתם מתו לו כל ילדיו, והנה אתה רואה שהקללה של משה לא מתקיימת והקללה של יהושע מתקיימת, ומכאן שיהושע יותר גדול ממה שח"ו. ככה היתה השיטה של אחאב, למדוד כמה הצדיק יותר גדול על פי הקללות שלו.

אליהו מעניש את אחאב

כה. וכששמע זאת אליהו כעס על אחאב, ואמר (מלכים א' י, א): "חִי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לְפָנָיו אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר כִּי אִם לֹפִי דְבָרִי". ובאמת, במשך שלוש שנים לא ירדה טיפת גשם בכל ארץ ישראל. ואפי' שהקב"ה שכנע את אליהו שהוא כן רוצה לתת מטר, אליהו הנביא התעקש שלא להוריד מטר. כמו שמובא במדרש (שוחר טוב תהלים קיז, ב), וז"ל: היה הקב"ה מפתה לאליהו שילך ויראה אל אחאב, שנאמר (מלכים א' יח, א) "לֵךְ הֲרָאָה אֶל אַחְזָב וְאָתְנָה מָטָר", אמר לו אליהו היאך אני הולך, ועד עכשיו לא עשה עוד תשובה, אמר לו הקב"ה כשהייתי משקה את עולמי, אדם (הראשון) אחד היה בעולם והשקיתי את עולמי בעבורו.

איך בסוף ה' ית' הכריח את אליהו

כו. מה עשה הקב"ה? אחרי שהעורבים כלכלו את אליהו הנביא כשהיה בנחל כרית, ציוה הקב"ה לאליהו (מלכים א' י, ט): "קום לך צַרְפָּתָה אֲשֶׁר לְצִידוֹן וַיִּשְׁבֶּתָ שָׁם הִנֵּה צִוִּיתִי שָׁם אִשָּׁה אֱלִמְנָה לְכַלְפֶּלְךָ", ואליהו הגיע אליה כדבר ה', והיא אמרה לו שאין לה כלום חוץ ממלא כף קמח וקצת שמן בצפחת, ואליהו הבטיח לה שהקמח והשמן לא יכלו, וכך היה בנס, והיא נתנה לו לאכול.

ולאחר כך, בנה של האשה הצפתית (יונה בן אמת) נפטר, ואז אליהו הנביא אומר לקב"ה (שם, כ): "הֲגַם עַל הָאֱלִמְנָה אֲשֶׁר אֲנִי מִתְגַּוֵּר עִמָּה הַרְעוֹת לְהַמִּית אֶת בְּנָהּ". וביקש אליהו מה' את המפתח של תחיית המתים כדי להחיות את בנה של האלמנה.

מפתח - פרנסה, תחיית המתים, ח'יה (יולדת)

כו. ומובא בגמ' בסנהדרין (דף ק"ג.) שאמר לו הקב"ה: תראה, יש כמה מפתחות – והם ראשי תיבות מפת"ח: מ'טר, פ'רנסה, ת'חיית המתים, ח'יה (יולדת), המפתח של הגשמים ושל הפרנסה זה אותו

בְּדֶרֶךְ וַיִּצְלַם ה'". (כתוב, שם, ט): "וַיִּחַדְדוּ יִתְרוֹ עַל כָּל הַשּׁוֹכְהַ אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְיִשְׂרָאֵל וגו'". אומר רש"י: "יחיד יתרו" – מדרש אגדה, נעשה בשרו חידודין חידודין, מיצר על איבוד מצרים". וקשה, מה יתרו מצטער על המצרים שהיו רשעים גמורים, שהיו זורקים את התינוקות של ישראל ליאור, ומשקעין אותן בטיט, והיו מכים את עם ישראל, ומעבידים אותם בעבודת פרך בלבנים, ובכל עבודה בשדה. זה כמו שבוערת ה' הקב"ה יעניש בעונשים קשים את כל הנאצים הרשעים ויאבד אותם, ויבוא מישחו ויצטער על הנאצים שנענשו, הרי אחרי כל השואה האיומה שהם עשו, מגיע להם פי כמה וכמה, ואם כן איך יתרו שהיה צדיק גמור מצטער על איבוד מצרים, וזו שאלה מאוד קשה.

לקוטי מוהר"ן תניינא תורה מ"ז

לה. ונראה איך הכל מיושב ע"פ דברי רבינו הקדוש בליקוטי מוהר"ן (תניינא תורה מ"ז) ובאמת רבינו הקדוש מביא את התורה הזו בקיצור ב'ספר המידות' (ח"ב ערך לימוד אות י), וז"ל רבינו: כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּשָׂבָא אֶל הַצַּדִּיק לְשִׁמְעַת תּוֹרָה, בָּא עִמּוֹ גַם הָרַע שְׁלוֹ, דְּהֵינּוּ הַקְּלֹפּוֹת הַנִּבְרָאִים עַל יְדֵי עֲבֻרוֹת חֶסֶד וְשִׁלּוּם, וְהֵם הַדּוֹחֲקִים אֶת הָעוֹלָם וְעוֹשִׂים בְּלִבּוֹל וְדַחַק גָּדוֹל בְּשַׁעַת אֲמִירַת הַתּוֹרָה, כִּי הָרַע הַנִּלְשָׁל כָּל אֶחָד רוֹצֵה לְבַלְבֵּל. וְזֶה שְׂאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָה (בְּרִכּוֹת ו.) 'הָאֵי דְחָקָא דְכִלְה מְנַיְהוּ, הֵינּוּ מְהַרְעֵ שְׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, שְׁהֵם הַקְּלֹפּוֹת כְּנִ"ל. וְאֵלּוּ הַקְּלֹפּוֹת רוֹצִים גַּם בְּן לִינֵק מִן הַתּוֹרָה, וַיִּנְקְתָם הוּא רַק מִהַמּוֹתְרוֹת, דְּהֵינּוּ מַה שְׂאֵחָד שׁוֹמֵעַ יוֹתֵר וְלִמְעַלָּה מִמּוֹחַ וְהַבְּנָתוֹ, זֶה בְּחִינַת מוֹתְרוֹת, וּמִשְׁם יִנְקְתָם. וְזֶה בְּחִינַת (שַׁע"כ תִּקּוּן חֲצוֹת דְרוֹשׁ א') 'רְזִי תּוֹרָה שְׁנִמְסָר לְחִיצוֹנִים', כִּי יִנְקְתָם רַק מִבְּחִינַת רְזִי תּוֹרָה, דְּהֵינּוּ מִמָּה שֶׁהוּא לִמְעַלָּה מִמַּחַ הָאָדָם, כָּל אֶחָד לְפִי הַבְּנָתוֹ. עכ"ל.

אחר כך אומר רבינו שמלבד הקליפות שיונקות מהמותרות, יש קליפה דקה שנקראת קלי' נוגה והיא יכולה לינוק מהתורה בעצמה, אפילו שאין לה שום מותרות, וכתב וז"ל: וְדַע, שְׁיִשׁ קְלִפָּה דְקָה, שְׁסֻמוּכָה לְהַקְדֵּשׁ, שְׁזֹאת הַקְּלִפָּה הַדְּקָה יְכוּלָה לִינֵק אֶפְלוֹ מִגּוֹף הַתּוֹרָה בְּעֶצְמָה, אֶפְלוֹ אִם אֵין בָּהּ מוֹתְרוֹת. וְהַתִּקּוּן לְזֶה – בְּשִׁמְדָּבְרִים מִישׁוּעַת יִשְׂרָאֵל, שְׂאֵז בּוֹרַחַת אוֹתוֹ הַקְּלִפָּה הַדְּקָה. וְזֶה בְּחִינַת מַה שְׂאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָה (בְּחִימֵי קַטָּו), 'שִׁיתְרוּ בָּא וְהִלְךְ לוֹ קֹדֶם מִתֵּן תּוֹרָה, כִּי יִתְרוֹ הוּא בְּחִינַת הַקְּלִפָּה הַדְּקָה שְׁבוֹרַחַת, בְּשִׁשׁוּמַעַת יְשׁוּעוֹת יִשְׂרָאֵל, עכ"ל.

הקליפת נוגה שביתרו לא יכלה לסבול לשמוע ישועת ישראל

לו. יתרו בגלל מעלתו הגדולה, אע"פ שהיה גר, והיה בו רע מחמת התולדה שנולד גוי, מ"מ תיקן את עצמו הרבה, עד שעלה מהקליפות להיות קליפת נוגה, אכן הקליפה הזאת יש דרכה כח לינוק גם מהקדושה בעצמה אפילו שאין לה מותרות. ואת הסוד הזה משה יודע, ולכן הוא יודע שיתרו לא יכול להיות במתן תורה. וכיון שעכשיו עומדים ישראל לפני מתן תורה, הגם שמשם מכבד כבוד מלכים את יתרו, והוא עומד ומשמש על גביו בסעודה, כמו שכתוב במדרש והובא ברש"י. אבל להיות עם ישראל במתן תורה זה לא.

ומשה רבינו יודע, שהדבר שהכי קשה לקליפה הזאת היא קליפת נוגה, זה לשמוע את ישועת ישראל, והסיבה כי כל המהות של הקליפה הזאת, היא לעמוד בין הקדושה ובין הטומאה, ואם הקדושה

אל המקום וגו', (שם, לא) אל נא תעזוב אותנו, ואם זו (השילוח שכתוב בפרשת יתרו, היה) קודם מתן תורה, מששלחו והלך, היכן מצינו שחזר, עכ"ל רש"י.

ומבואר בשיטת רש"י שהשילוח שכתוב בפרשת יתרו, הוא מה שמוזכר בפרשתנו שיתרו רוצה לצאת לארצו, וסובר רש"י שלא השתכנע יתרו מדבר משה, וכן הלך לו לארצו. ולפי דבריו צריך לומר, שמה שנתנו את דושה של יריחו, זה היה לבני יתרו, שהם כן נשארו עם משה. אבל עכ"פ קשה, כי פשוט הפסוקים אצלנו, שיתרו בעצמו נשאר, והבאנו מהמדרשים לעיל שיתרו בעצמו היה חלק מהסנהדרין.

שיטת המדרש בשילוח יתרו

לב. אכן כנגד שיטת רש"י שאמר בפרשת יתרו שמה שכתוב "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חֲתָנוּ וַיִּלְךְ לוֹ אֶל אֶרְצוֹ", שהיה זה בשנה השנייה כשעזבו את הר סיני בכ' אייר. במדרש (שמות רבה כט, ה), איתא על הפסוק (שמות כ:ב) "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", הדא הוא דכתיב (ישעיה מג, יב) "אֲנֹכִי הַגִּדְתִּי וְהוֹשַׁעְתִּי וְהִשְׁמַעְתִּי וְאֵין בְּכֶם זֶר וְאַתֶּם עַדִּי נֹאֵם ה' וְאֵין אֵל", "אֲנֹכִי הַגִּדְתִּי" – למצרים שברחתם כדי שישמעו וירדפו אחריכם ויטבעו בים וכו', "וְהוֹשַׁעְתִּי" – שנאמר (שמות יד, ל) "וַיִּוֹשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל", "וְהִשְׁמַעְתִּי" – לעובדי כוכבים (הנסיים שעשיתי לכם כגון קריעת ים סוף), שנאמר (שם טו, יד) "שְׁמַעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן", "וְאֵין בְּכֶם זֶר" – שנאמר (שם יח, כו) "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חֲתָנוּ", מיד (נאמר בפסוק הבא, שם יט:א) "בְּחֻדְשׁ הַשְּׁלִישִׁי וכו' (היינו מתן תורה), עכ"ל. נמצא לפי המדרש מה שכתוב "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חֲתָנוּ" – היה קודם מתן תורה, ואחר כך חזר יתרו עוד הפעם, וכמו שנבאר.

יתרו בא והלך ושוב בא

לג. יש מחלוקת בגמרא בזבחים (דף קטו.) אחד סובר שיתרו בא קודם מתן תורה, ואחד סובר שבא לאחר מתן תורה, ובאמת נסביר שאלו ואלו דברי אלוקים חיים, שיתרו בא גם קודם מתן תורה, וגם בא לאחר מתן תורה. יתרו שמע על קריעת ים סוף, ועל מלחמת עמלק שהיתה מיד אחרי קריעת ים סוף, וכשיתרו ראה את הנסיים שעשה הקב"ה למשה וישראל, הוא בא. וכפי סדר הפרשיות, שבפרשת בשלח קוראים על קריעת ים סוף, ומיד בפרק י"ז "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", עד שנצחו את עמלק. ומיד בפרק י"ח פרשת וישמע יתרו. וזהו שאמרו חז"ל: 'מה שמועה שמע ובא שמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק'. ואז היה יתרו עד מתן תורה, ושילח אותו קודם מתן תורה, ושוב חזר פעם שניה אחר מתן תורה, ורצה ללכת חזרה לארצו כמו שכתוב בפרשתנו, ואז כבר משה מנע אותו. וכפי זה מיושבים כל הקושיות. ושני המאן דאמרים בגמ' אם יתרו בא קודם מעמד הר סיני או אחרי, שניהם דברי אלוקים חיים, כי בא גם לפני וגם אחרי. ואף שלא מצינו בכתוב שהלך וחזר – כמו שהקשה רש"י, כבר כתב הרא"ם שכמה דברים לא נכתבו בפירוש אף שהיו.

ביצד יתרו מצטער על אובדן המצרים האכזריים

לד. כתוב (שמות יח, ח): "וַיִּסְפַּר מֹשֶׁה לְחֲתָנוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְפָרְעָה וּלְמִצְרַיִם עַל אֹדוֹת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאֲתֶם

משה אמר ליתרו שהוא יגזור עליו שלא ילך

מ. יש במדרש בספרי (פסקא פ), וכן בספרי זוטא, שאמר משה רבינו אם אין אתה מקבל עליך שלא תלך, גוזרני עליך בגזירה שלא תלך. משה רבינו היה מלך והיה לו כח לגזור גזירות על האנשים, ואפילו על חותנו יתרו, ולא היה יכול יתרו לשנות ולעשות אחרת מדעתו של משה. יש כמה מקומות שנרמזו שמה רבינו היה מלך של ישראל רק כיון שמשה היה עניו גדול כמו שכתוב בפרשתנו, לכן הוא לא כתב זאת בפירושו, אבל יש הרבה הוכחות לדבר הזה, והעיקר שכך פסק הרמב"ם במילים קצרות בהלכות בית הבחירה (ו, יא), וז"ל: זומשה רבינו מלך היה.

ההוכחות שמשה רבינו היה מלך ישראל

מא. ונזכיר אותם: א. כתוב (דברים לה, א): "וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא מִלְּךָ בְּהַתְּאַסֵּף רְאֵשֵׁי עַם יִחָד שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל", רש"י מפרש שקאי על הקב"ה, אבל חז"ל (שמות רבה נב, א) מביאים גם פירוש שזה קאי על משה רבינו, ודרשו על הפסוק (תהלים מה, טו) "לְרַקְמוֹת תִּנְבֵּל לְמִלְכָּךָ", מהו "תִּנְבֵּל לְמִלְכָּךָ" – זה משה שנקרא מלך, כמו שכתוב "וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא מִלְּךָ". וכעין זה בויקרא רבה (לא, ד. ושם לב, ב).

הוכחה ב. כתוב בפרשתנו (במדבר י, ב) "עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי חֲצוּצֹת כֶּסֶף... וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הַעֲדָה וּלְמִסְעֵ אֶת הַמַּחֲנֹת", פירש"י: "שיהיו תוקעין לפניך כמלך, ויהי בישרון מלך".

הוכחה ג. הראב"ע והרשב"ם כתבו לדייק מהפסוק (בראשית לו, לא) "וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֲדָוִם לִפְנֵי מֹלְךְ מֹלְךְ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל", לפרש כפשוטו, שמשה רבינו שהוא כותב את התורה, מספר על מלכי אדום שהיו לפניו היינו לפניו שהוא משה היה "מֹלְךְ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל",

הוכחה ד. כתוב (שמות יח, יג) "וַיְהִי מִמֶּחֱרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֶּקֶר עַד הָעֶרֶב", ופירש"י: וישב משה וגו' ויעמד העם – יושב כמלך וכולן עומדים, ע"כ. והרי שהיה מלך, דאל"כ איך באמת הסכים משה לשבת וכולם עומדים, ואמנם היה הדבר קשה ליתרו שחשב שיש בזה זלזול לישראל, כמו שפירש"י, י"ל הטעם כי גם כן ישראל נקראים בני מלכים, ולכן הוקשה ליתרו, אבל באמת משה היה מלך.

הוכחה ה. כתוב (שם, יז) "וַיֵּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה, ופירש"י: וז"ל: דרך כבוד קוראו הכתוב חותנו של מלך, ע"כ. ובאותה שעה נשתבח יתרו שהוא חותנו של מלך, והרי שמשה הוא מלך.

הוכחה ו. בענין של שקל הקודש אומר הרמב"ן (שמות לו, ג), וז"ל: קבע לו משה רבינו מטבע כסף בישראל, כי מלך גדול היה, וקרא למטבע ההוא 'שקל' בעבור שכל המטבע במשקל שלם, אין בו פחות, ולא כסף סיגים (שמעורב בפסולת), עכ"ל.

המטבע של משה - שקל - היה מטבע היוצא בעולם

מב. וזה היה המטבע שיוצא הכי הרבה בהוצאה, כי עם ישראל הוציאו ממצרים הרבה כסף ורכוש גדול ונפלא, ולכן כסף לא היה חסר להם, גם היה להם מן, ובאר. ומה שהיה חסר לחלק מהאנשים, זה דברי מאכל אחרים, כל מיני פירות, וכל מיני תכשיטים ובגדי

מתגברת יותר מדי, היא כבר לא יכולה לעמוד שם והיא מתבטלת. וכשישועת ישראל גוברת – הקדושה גוברת, ולכן על כרחו של יתרו שהוא 'קליפת נוגה', נעשה כל בשרו חידודים חידודים, ועד כדי כך היה קשה ליתרו, שמיד מיד עזב את ישראל והלך לארצו ולא היה במתן תורה, וזה היה השילוח שכתוב בפסוק "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חֲתָנוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל אֶרְצוֹ".

איך יתכן שהערב רב יכלו להיות במתן תורה ויתרו לא

לז. ובדברי רבינו מיושבת קושיא קשה, הרי אם יתרו שהוא קליפה דקה לא היה יכול להיות במעמד הר סיני, עד ששילח אותו משה, איך הערב רב שהם קליפות ממש – עד שעשו את העגל, כן היו במעמד הר סיני. אבל כפי דברי רבינו מיושב היטב, כי אלו הקליפות הקשות, הם יונקות רק מהמותרות של הקדושה, דהיינו שנאמרים דברי תורה יותר ממה שהאוזן של השומע יכולה לשמוע, אבל במתן תורה לא היה שום מותרות, וממילא לא היה שום יכולת לקליפות של הערב רב לינוק כלום.

כתוב במדרש (שמות רבה ה, ט), וז"ל: בוא וראה היאך הקול יוצא, אצל כל ישראל כל אחד ואחד לפי כחו, הזקנים לפי כחן, הבחורים לפי כחן, והקטנים לפי כחן, והיונקים לפי כחן, והנשים לפי כחן, ואף משה לפי כחו, שנאמר (שמות יט, יט) "מֹשֶׁה יִדְבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל" – בקול שהיה יכול לסובלו, וכן הוא אומר (תהלים כט, ד) "קוֹל ה' בַּפֶּתַח", בכחו לא נאמר אלא בכח, בכחו של כל אחד ואחד, ואף נשים מעוברות לפי כחן, הוי אומר כל אחד ואחד לפי כחו, עכ"ל. הרי שלא היה מותרות במתן תורה וכנ"ל, ולכן מצד קליפת הערב רב, לא היתה בעיה במתן תורה. רק מצד הקליפה הדקה של יתרו שהיא 'קליפת נוגה', ולכן היה צריך משה לשלח ליתרו קודם מתן תורה דוקא.

יתרו הלך לגייר את בני משפחתו

לח. יתרו בהליכתו הראשונה הזאת לארצו, הלך לגייר את בני משפחתו, כמו שפירש"י: "וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל אֶרְצוֹ" – לגייר בני משפחתו. ופה לא כתב רש"י כמו שכתב אצלנו בפרשה (כשרצה יתרו ללכת פעם שניה), שהטעם היה: אם בשביל משפחתי אם בשביל נכסי – היינו דברים גשמיים, אלא היתה הליכתו לשם שמים, לגייר את בני משפחתו. אבל בפעם השניה כשרצה ללכת בשביל נכסיו ומשפחתו, אז משה לא מותר לו, ומשאיר את יתרו איתנו.

יתרו חוזר שוב פעם שניה בין שבועות ליום כיפור

לט. ומתי בא יתרו שוב? הנה מיד לאחר חטא העגל, ומשה עלה למרום וכו', ובזמן הזה יתרו שמע שהוא הפסיד את מעמד הר סיני, ואז הוא חוזר פעם שנייה. ויתרו זכה להיות ביום הכיפורים בקבלת לוחות שניות (את לוחות ראשונות הוא פספס). וכתוב (שמות יח, ג): "וַיְהִי מִמֶּחֱרָת", פירש"י: 'מוצאי יום הכפורים היה' (ספרי). וכתוב: "וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֶּקֶר עַד הָעֶרֶב", ויתרו רואה את זה, ונותן את העצה לעשות שרי אלפים, שרי מאות וכו'. התאריך שיתרו נתן את העצה למשה – "יא תשרי ב'תמ"ט.

וגם כשהיה צריך במחלוקת קרח, הוא גילה מנהיגות, ואמר שכל אלו שחולקים עליו ועל האהרן והכהונה תבלע אותם האדמה.

משה הכיר במעלת כל אחד ואחד מישראל

מו. הסוד של הענוה של משה רבינו, שהוא ידע גם את המעלה שיש בכל אחד ואחד בישראל, וכמו שאומר רבינו בלקוטי מוהר"ן (תורה ע"ט), וז"ל: משה מסר נפשו בעד ישראל (ברכות לב.), כי ידע שפלותו באמת, וידע חשיבות וגדלות ישראל, כמו שכתוב (במדבר יב, ג) "והאיש משה ענו מאד מכל האדם", ומחמת זה מסר נפשו וחיותו בעד. לכן מי שהוא צדיק באמת, וידע שפלותו, ויכיר חשיבות ישראל, יכול למסור את נפשו בעד, עכ"ל. גם כתב רבינו (תניינא תורה פ"ב), וז"ל: והדרך שעשה משה הוא כך, שמשה קשר את עצמו אפילו לפחות שבִּישְׂרָאֵל ומסר נפשו עליהם, כמו שכתוב (שמות לב, לב) "ואם אין מחני נא". וזה פרוש (שמות לה, א) "ויקהל משה וכו' – שמשה היה מאסף ומיחד ומקשר את עצמו עם כל ישראל, אפילו עם הפחות שבפחותים.

משה היה עניו כי ראה בתלמידיו נקודות שאין בו

מו. וכפי זה הביאור בענוה של משה, שהוא ידע את המעלה שיש בכל אחד ואחד מישראל, ואפילו בפחות שבפחותים, כי בכל אחד מישראל יש מעלה מיוחדת שאין אותה לאף אחד, ולכן משה רבינו קשר את עצמו לכל אחד ואחד מישראל ואפילו לשפחה, ולפחות ביותר שבעם ישראל, וראה בו את המעלה שיש באותו ישראל, ושאין אותה אפילו במשה בעצמו, ועיניו היתה לו ענוה ושפלות גדולה, שהנה בכל אחד מישראל יש איזה מעלה שאין בו.

נקודת הצדיק שיש בכל אחד ואין בחבירו

מח. יסוד גדול זה שבכל אחד יש אפילו נקודת צדיק שאין אותה בחבירו, אומר את זה רבינו (תורה ל"ד אות ד'), וז"ל: וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, יֵשׁ בּוֹ חֲסִידוֹת מִשְׁלֵם שְׂמֵחָה וְשִׂמְחָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיהו ס, כא) "וְעַמּוּד (ישראל) בְּלֶסֶם צְדִיקִים" וכו'. כי יש בכל אחד מישראל, דבר יקר שהוא חֲסִידוֹת נְקֻדָּה, מה שאין בחבירו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיהו ס, כא) "וְעַמּוּד (ישראל) בְּלֶסֶם צְדִיקִים" וכו'. וְכֵן מִשְׁפָּחָה, דְּבַר יָקָר שֶׁהוּא חֲסִידוֹת נְקֻדָּה, מה שאין בחבירו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיהו ס, כא) "וְעַמּוּד (ישראל) בְּלֶסֶם צְדִיקִים" וכו'. וְכֵן מִשְׁפָּחָה, דְּבַר יָקָר שֶׁהוּא חֲסִידוֹת נְקֻדָּה, מה שאין בחבירו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיהו ס, כא) "וְעַמּוּד (ישראל) בְּלֶסֶם צְדִיקִים" וכו'. וְכֵן מִשְׁפָּחָה, דְּבַר יָקָר שֶׁהוּא חֲסִידוֹת נְקֻדָּה, מה שאין בחבירו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיהו ס, כא) "וְעַמּוּד (ישראל) בְּלֶסֶם צְדִיקִים" וכו'. וְכֵן מִשְׁפָּחָה, דְּבַר יָקָר שֶׁהוּא חֲסִידוֹת נְקֻדָּה, מה שאין בחבירו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיהו ס, כא) "וְעַמּוּד (ישראל) בְּלֶסֶם צְדִיקִים" וכו'. וְכֵן מִשְׁפָּחָה, דְּבַר יָקָר שֶׁהוּא חֲסִידוֹת נְקֻדָּה, מה שאין בחבירו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיהו ס, כא) "וְעַמּוּד (ישראל) בְּלֶסֶם צְדִיקִים" וכו'.

שבת שלום ומבורך. עריכה: ליאור גבע

צבעוניים, היינו דברים שלא היו להם במדבר, ולכן כל האומות העתיקות מהמזרח, ואפילו מהודו, היו מגיעים למדבר בשביל למכור סחורה לעם ישראל, כי הם היו משלמים בכסף טוב מזומן, כסף וזהב היה לישראל בלי סוף, והיו אומות העולם באים ומוכרים להם הרבה מאוד סחורה, ומפיעים את מטבע השקל בעולם.

מי היה צריך להתפנות במדבר?

מג. ובוזה מיישבת הגמ' ביומא (דף עה:) קושיא. כתוב (דברים כג, ג): "וַיֵּתֶד תְּהִיָּה לָךְ עַל אֲזִנְךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחִפְרָתָה בָּהּ וְשִׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת צִאֲתֶיךָ". במדבר כשהיו צריכים להתפנות, היו יוצאים מחוץ למחנה ישראל י"ב מיל. אבל קשה, הרי כתוב (תהלים עת, כה): "לחם אבירים אכל איש צידה שלח להם לשבע" – ודרשו בגמרא יומא (סס) "לחם שנבלע ב – רמ"ח (248) איברים. ושואלת הגמ' למה היו צריכים להתפנות בכלל? והתשובה, שמי שהיה ניזון רק מהמן, לא היה צריך להתפנות כלל, אבל מי שהחליט לקחת תוספי תזונה בנוסף למן – כי היה לו עוד תאות אכילה, פתאום בא לו תפוח, או איזו עוגיה, או איזה דברים שמוכרים בשווקים שבאים מבחוץ, הוא היה צריך לשלם על זה, בזה שהיה צריך לצאת י"ב מיל מחוץ למחנה, וכדי לצאת להתפנות לצרכיו. וזה מאוד יפה שכל דברי חז"ל מיושבים אחד עם השני.

איפה מצאנו שעשה יתרו חסד עם כל ישראל

מד. כתוב כששואל כשרצה להמית את עמלק, כתוב (שמואל א' טו, ו): "וַיֵּאמֶר שְׂאוּל אֶל הַקִּינִי לְכוּ סֵרוּ רִדּוֹ מִתּוֹךְ עַמְלֵק, פֶּן אֶסְפְּדָ עִמּוֹ, וְאַתָּה עֲשִׂיתָה חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם, וְיָסַר קִינִי מִתּוֹךְ עַמְלֵק". ויש להבין איזה חסד עשה הקיני עם ישראל, והנה הקיני הזה אלו הבנים של יתרו, ובגמ' בברכות (דף סג:) דרשו: והלא דברים קל וחומר: ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבוד עצמו – כך (שנחשב שעשו חסד לכל ישראל), המארח תלמיד חכם בתוך ביתו, ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו – על אחת כמה וכמה. וכן מובא במדרש (ויקרא לה, ח), וז"ל: וכי עם כל ישראל עשה חסד והלא לא עשה אלא עם משה לבדו אלא ללמדך שכל מי שעושה חסד עם אחד מגדולי ישראל מעלין עליו כאלו עושה חסד עם כל ישראל והרי דברים ק"ו ומה מי שעושה חסד עם מי שחייב לו ראה מה פרע לו הקדוש ברוך הוא מי שעושה חסד עם מי שאינו חייב לו על אחת כמה וכמה, עכ"ל. וראה בפרקי דר' אליעזר (פרק מ"ד). והביאור כפי הנ"ל, כי משה היה מלך ישראל, ומלך הוא כולל את כל ישראל ולכן נחשב דבר זה שעשה יתרו חסד עם כל ישראל.

ביצד היה משה רבינו העניו שבכל האדם

מה. דיברנו על הענוה של משה רבינו, כמו שכתוב בפרשה (במדבר יב, ג) "והאיש משה ענו מאד מכל האדם", ובענין הענוה היא צריכה להיות עם שכל, רבינו אומר בלקוטי מוהר"ן קצ"ו, שעל ידי פגם לשון הרע גורמים שהענוה נפרדת מהחכמה, ואז הענוה היא בלי שכל, להיות כפוף ומסכן, זה לא עניו, עניו הוא זה שמכיר את מקומו, מכיר את מעמדו יודע את מעלתו הגדולה, ובכל אופן הוא עניו גדול, וזו היתה הענוה של משה, הוא ידע שאין בכל ישראל כמותו, וידע שהוא קיבל את הלוחות, ושהוא הרבה של כל ישראל,